

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
SISTEM ŠTIPENDIRANJA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Ljubljana, junij 2012

TANJA KAUČIČ

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Tanja Kaučič, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica diplomskega dela z naslovom Sistem štipendiranja v Republiki Sloveniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem prof. dr. Mitja Čokom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - o poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v diplomskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - o pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega diplomskega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorice: _____

KAZALO

UVOD	1
1 FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA	2
1.1 VRSTE IN OBLIKE FINANČNE POMOČI.....	3
1.2 STRUKTURA FINANČNE POMOČI	4
1.3 CILJ IN NAMEN DRŽAVNE FINANČNE POMOČI	5
2 NEPOSREDNA DRŽAVNA POMOČ V RS - ŠTIPENDIJE	6
2.1 DRŽAVNE ŠTIPENDIJE	7
2.1.1 Višina državne štipendije in število štipendirancev	7
2.1.2 Spremembe na področju državnega štipendiranja	8
2.2 ZOISOVE ŠTIPENDIJE	10
2.2.1 Višina Zoisove štipendije in število štipendirancev.....	11
2.3 KADROVSKE ŠTIPENDIJE	12
2.3.1 Višina kadrovske štipendije in število štipendirancev	13
2.4 DELEŽ POVPREČNIH MESEČNIH STROŠKOV ŠOLAJOČIH SE, ...	14
3 PRIMERJAVA ŠTIPENDIRANJA V SLOVENIJI IN EU	15
3.1 DVE OBLIKI NEPOSREDNE DRŽAVNE POMOČI V EU IN GLAVNI TRENDI..	17
3.2 SISTEM NEPOSREDNE DRŽAVNE POMOČI ŠTUDENTOM - PRIMERJAVA	17
3.2.1 Nizozemska.....	18
3.2.2 Madžarska	19
3.2.3 Portugalska.....	20
3.2.4 Poljska.....	20
3.3 PREGLED IZBRANIH PODATKOV PRIMERJANIH DRŽAV.....	21
SKLEP	22
LITERATURA IN VIRI	23

KAZALO SLIK

Slika 1: Model, ki deli državno finančno pomoč na neposredno in posredno obliko.....	4
Slika 2: Gibanje števila državnih štipendij	8
Slika 3: Gibanje števila Zoisovih štipendij	12
Slika 4: Gibanje števila kadrovske štipendij.....	14
Slika 5: Delitev držav glede na finančno odvisnost oziroma neodvisnost študenta	16

KAZALO TABEL

Tabela 1: Osnovna državna štipendija brez dodatkov glede na uvrstitev v dohodkovni razred.....	9
Tabela 2: Državni izdatki za izobraževanje v % BDP	18
Tabela 3: Pregled izbranih podatkov primerjanih držav za šolsko leto 2008/09	22

UVOD

V prvem delu je predstavljen pomen financiranja izobraževanja in prednosti oziroma koristi privatnega in državnega financiranja. Za državno finančno pomoč obstaja več kvalifikacij delitve. Zanima nas tista, ki deli državno pomoč na posredno in neposredno, ter kam spadajo štipendije, ki so osrednji del naloge. Predstavili bomo tudi nekaj prednosti in slabosti finančnih pomoči v obliki štipendij in posojil ter na koncu ugotovili, kakšni so cilji oz. namen finančne pomoči študentom.

Drugi del naloge se ukvarja s sistemom štipendiranja, kakršnega poznamo v RS. Spoznali bomo, kakšne štipendije imamo v Sloveniji, njihovo zakonsko podlago in si podrobneje ogledali tri glavne vrste štipendij: državno, Zoisovo in kadrovske. Za vsako od njih bomo pojasnili, kakšni so pogoji pridobitve, kolikšna je višina posameznih štipendij, koliko šolajočih se ima štipendije, in predstavili gibanje števila štipendistov v obdobju od 1988 do 2010.

Podrobneje si bomo ogledali, kakšne spremembe prinaša novi zakon na področju državnih štipendij, ki je začel veljati s 1. 1. 2012. Ugotavljali bomo, če so se sedaj povečala sredstva vsaj tistim, ki spadajo v prvi, najnižji dohodkovni razred.

V točki 2.4 bomo izračunali, kolikšen delež povprečnih stroškov študenta krijejo štipendije. Zanima nas predvsem, koliko povprečnih mesečnih stroškov študenta krijejo štipendije tistim, ki živijo doma, in koliko tistim, ki imajo lastno gospodinjstvo. Primerjali bomo leto 2007 in leto 2010 ter ugotavljali, ali so štipendije tistim, ki živijo doma, in tistim, ki imajo lastno gospodinjstvo, v povprečju krile več ali manj povprečnih mesečnih življenjskih stroškov.

Tretji oz. zadnji del je namenjen primerjavi Slovenskega sistema neposredne državne finančne pomoči s sistemi v nekaterih drugih državah EU na stopnji terciarnega izobraževanja. Izraz študent oziroma štipendist bomo uporabili za tistega, ki se izobražuje na terciarni stopnji.

Na začetku si bomo pomagali z modelom, ki deli države EU v dve skupini. Prva je tista, v kateri obravnavajo študente kot finančno odvisne od staršev/družine, v drugi pa jih obravnavajo kot finančno neodvisne. Tako bomo razumeli, da ima državna finančna pomoč v obliki prispevkov in olajšav staršem večjo vlogo v državah, kjer imajo študenta za finančno odvisnega od staršev/družine.

Videli bomo tudi, v katerih državah imajo samo posojila oziroma štipendije in v katerih kombiniran sistem štipendij in posojil in kakšni so glavni trendi v Evropi z vidika posojil in štipendij.

Na koncu pa bomo primerjali sistem štipendiranja s štirimi izbranimi državami EU. Za podrobno primerjavo smo izbrali Nizozemsko, Portugalsko, Madžarsko in Poljsko. Države smo izbrali na podlagi modela delitve držav, ki je opisan na začetku tretjega dela. Vsaka izmed držav spada v eno od štirih različnih skupin (finančno odvisne in neodvisne ter še glede na prisotnost oziroma odsotnost šolnine).

Primerjavo držav bomo začeli s predstavitvijo kazalca državnih izdatkov za izobraževanje kot % BDP-ja. Pokazal nam bo, koliko finančnih sredstev posamezne izbrane države (in povprečje EU-27) namenijo izobraževanju. Sledi kratka predstavitev neposredne državne finančne pomoči študentom posameznih držav.

Na koncu bomo prikazali, koliko štipendistov imajo izbrane države, koliko znaša povprečna šolnina, in izračunali, kolikšen delež predstavlja višina štipendij v BDP per capita izbranih držav. Tu ugotavljamo, ali je bil v Sloveniji v šolskem letu 2008/09 med vsemi rednimi študenti delež študentov - štipendistov manjši od deleža v državah iz skupine od staršev/družine neodvisnih študentov in večji v primerjavi z državami iz skupine od staršev/družine odvisnih študentov in ali je bila višina štipendije v BDP per capita višja od le-te v večini obravnavanih držav.

1 FINANCIRANJE IZOBRAŽEVANJA

Bevc (1994) definira izobraževanje kot privatno in tudi družbeno dobro, pri financiranju katere so udeleženi študenti, starši, davkoplačevalci ("država"), gospodarstvo in drugi. Izobraževanje je naložba v človeški kapital in ima velik pomen za gospodarsko rast in družbeni razvoj.

Izobraževanje je lahko financirano iz privatnih, javnih ali pa mešanih (privatnih in javnih) sredstev. Sredstva za javno financiranje izobraževanja dobimo iz davkov in prispevkov. Sredstva za privatno financiranje pa, po Bevc (1999, str. 148), dobimo iz vseh nedržavnih virov financiranja (šolnine, darila, dohodek od prodaje storitev, ...), praviloma pa je to prispevek šolajočega se oziroma njegovih staršev k pokrivanju stroškov izobraževanja.

Nekatere izmed družbenih koristi državnega financiranja visokega izobraževanja, ki jih predstavlja Harris (1997), so:

- družbena korist se poveča, saj se z večjo izobrazbo poveča učinkovitost dela, večja učinkovitost dela pa vodi v višjo proizvodnjo dobrin;
- kot rezultat višjega zaslužka diplomiranci plačujejo višje davke;
- država priskrbi enake možnosti izobraževanja za vse družbene sloje, saj tako nihče ni izključen zaradi nezmožnosti plačila svojega izobraževanja.

Nekateri razlogi za privatno financiranje, ki jih omenja Bevc (1999, str. 149), pa so:

- izobraževanje prinaša posamezniku vrsto koristi, zato je upravičeno zahtevati, da del stroškov pokriva sam;
- študenti bodo verjetno bolj vrednotili svoje izobraževanje in zlasti končali študij hitreje (v roku), če bodo morali del stroškov pokrivati sami;
- študenti bodo pozornejši na stroške izobraževalnih ustanov, če bodo sodelovali pri njihovem pokrivanju, in na kakovost storitev, kar bo ustanove spodbujalo k povečanju učinkovitosti porabe sredstev in skrbi za kakovost.

1.1 VRSTE IN OBLIKE FINANČNE POMOČI

Bevc (1999, str. 177) navaja, da finančna pomoč šolajočim se zajema vse oblike denarne pomoči njim in njihovim staršem za pokrivanje stroškov, ki jih imajo s svojim izobraževanjem, torej stroškov šolnine in vpisnin (stroškov poučevanja v izobraževalnih ustanovah) ter življenjskih (prehrana, prevoz, nastanitev v dijaških/študentskih domovih itd.) in drugih stroškov (knjige, študijski material itd.).

Poznamo več oblik finančnih pomoči šolajočim se: državna pomoč, starševski prispevek in drugi prispevki (prispevki različnih skladov, industrije in gospodarstva). Osredotočili se bomo na državno pomoč, ker spadajo vanjo tudi štipendije.

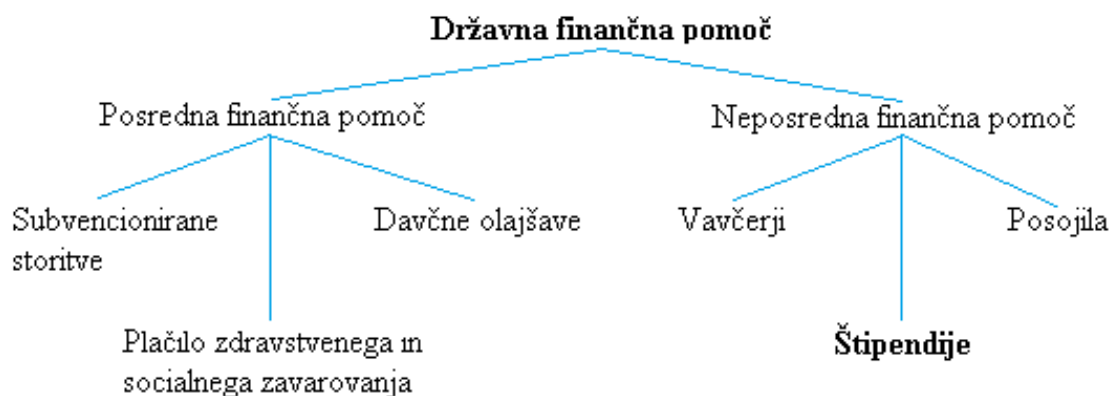
Obstaja več različnih vrst delitve državne pomoči, ki jih navajajo različni avtorji. Schwarzenberger (2008, str. 6), in Bevc (1999, str. 178) opišeta delitev na denarno in nedenarno ter posredno in neposredno vrsto denarne pomoči. Štipendije so denarna in neposredna pomoč.

Za štipendije smo tu izbrali klasifikacijo, ki deli državno finančno pomoč na posredno in neposredno obliko. Za lažjo ponazoritev je ta model prikazan tudi na Sliki 1. Delitev opišejo Bevc, Uršič in Čok, (2010, str. 22), ki pod neposrednimi oblikami razumejo vse vrste finančne pomoči šolajočim se, brez posredovanja tretje osebe (šolajoči se dobi gotovino), pod posrednimi oblikami pa tiste, kjer se pojavlja nek vmesni člen.

Posredne oblike finančne pomoči torej zajemajo (znotraj državne): subvencionirane storitve šolajočim se (prehrana, prevoz, bivališče, študijski material ipd.) – zagotavljanje nižje cene od tržne, plačilo zdravstvenega in socialnega zavarovanja, davčne olajšave šolajočim se, diplomantom ali staršem za stroške izobraževanja, otroški dodatek, subvencionirane zaposlitvene možnosti (na primer plačila študentom za "part-time" delo, ki se zagotavlja po posebnih programih za študente).

Neposredne oblike finančnih pomoči pa zajemajo (znotraj državne): posojila - dve glavni možnosti: posojila, v katera je država vključena (jih finančno podpira), in posojila, v katera ni vključena, vavčerji (kuponi z določeno kupno močjo za določeno storitev) (Bevc, 1994), ter **štipendije** iz različnih virov (javnih sredstev, industrije oziroma gospodarstva, dobrodelnih ustanov oziroma skladov).

Slika 1: Model, ki deli državno finančno pomoč na neposredno in posredno obliko

Vir: M. Bevc, S. Uršič, M. Čok, *Financiranje, pravičnost in učinkovitost terciarnega izobraževanja*, 2010, str. 22

Povsod sistemi finančne pomoči doživljajo spremembe. Po Bevc (1999, str. 183) so te spremembe:

- premik od posrednih (subvencije, davčne olajšave itd.) k neposrednim oblikam pomoči (štipendije, posojila itd.);
- povečanje deleža posojil, kjer je bilo doslej težišče na štipendijah;
- povečanje deleža štipendij, kjer je bilo doslej težišče na posojilih;
- povečanje finančne pomoči za revne.

1.2 STRUKTURA FINANČNE POMOČI

Ena največjih dilem na področju financiranja visokega izobraževanja je še vedno vprašanje, ali naj bi bila finančna pomoč dana v obliki posojil ali štipendij. Zagovorniki študentskih posojil navajajo po Bevc (2004) naslednje glavne prednosti posojil glede na štipendije:

- posojila so manjša obremenitev za davkoplačevalce kot štipendije;
- so pravičnejša, ker bo tisti, ki ima prek višjih zaslužkov neposredne koristi od visokošolskega izobraževanja, tudi prispeval k pokrivanju stroškov z odplačilom posojila;
- so bolj prožna.

Nasprotniki študentskih posojil pa dokazujejo, da imajo posojila naslednje glavne pomanjkljivosti v primerjavi s štipendijami:

- so manj učinkovita z vidika revnih in žensk v visokem izobraževanju (strah pred dolgom naj bi jih odvrnil od posojil);
- stroški upravljanja posojil in neodplačevanje le-teh s strani nekaterih študentov zmanjšajo potencialne prihranke pri posojilih glede na štipendije.

V praksi in obsežni literaturi o finančni pomoči šolajočim se velja, da je za visoko izobraževanje najustreznejša določena kombinacija štipendij in posojil ter da so glavne prednosti take kombinacije, kot jih navede Bevc (1999):

- večja prožnost;
- večja pravičnost (kombiniran program posredno upošteva, da imata od visokega izobraževanja korist družba, zato štipendije, in tudi posameznik, zato posojila);
- precejšnji prihranki državnih sredstev na dolgi rok;

Ne obstaja univerzalni sistem finančne pomoči, ki bi bil najboljši, za najbolj učinkovit sistem je namreč treba najti pravo razmerje med neposredno in posredno pomočjo, med posojili in štipendijami itd. Vsaka država želi vzpostaviti tak sistem finančne pomoči, ki bi učinkovito razdelil stroške izobraževanja med državo in šolajočimi se.

1.3 CILJ IN NAMEN DRŽAVNE FINANČNE POMOČI

Glavni cilji vseh sistemov državne finančne pomoči šolajočim se, kot jih navaja Bevc (1999), so:

- zagotovitev takega finančnega položaja mladih, ki omogoča dostop do izobraževanja vsem sposobnim (nadarjenim) posameznikom;
- zagotoviti finančno neodvisnost študentov od staršev;
- spodbuditi razvoj kadrov, ki jih primanjkuje;
- bolje uskladiti delitev stroškov izobraževanja s tokom koristi;
- omogočiti boljše delovanje izobraževalnih ustanov prek zagotovitve večje finančne varnosti.

Vossensteyn (2005, str. 5) meni, da bi morale štipendije pokriti oziroma znižati vsaj del direktnih stroškov izobraževanja. Namenjene so predvsem za vzpodbudo tistim, ki se zaradi slabega socialno-ekonomskega položaja ne morejo oziroma niso pripravljeni vpisati v nadaljnje izobraževanje. Tako pa bi lahko imeli vsi enake možnosti.

Oblika in namen državne finančne pomoči sta pogosto povezana. Če na primer visokošolske izobraževalne ustanove za redni dodiplomski študij ne zaračunavajo šolnine, je vsa državna pomoč tem študentom namenjena pokrivanju stroškov, ki niso povezani z njihovo šolnino. Če pa jo zaračunavajo, je finančna pomoč lahko namenjena obojemu. Praviloma so posredne finančne

pomoči namenjene pokrivanju življenjskih stroškov, neposredna pa pokrivanju šolnine in življenjskih stroškov (v državah, kjer nimajo šolnine).

V Sloveniji redni študentje ne plačujejo svojega izobraževanja, razen administrativnih stroškov, ki pa predstavljajo po podatkih Evrostudenta le majhen del povprečnih mesečnih stroškov študenta, tako sta posredna in neposredna finančna pomoč namenjeni predvsem pokrivanju življenjskih stroškov.

Namen, dostopnost, skupni obseg in povprečna višina državne finančne pomoči študentom so, po Bevc (2008, str. 8), odvisni od več dejavnikov, predvsem od:

- strukture izobraževanja (vrste izobraževalnih ustanov: javne, zasebne);
- financiranja izobraževalnih ustanov (odsotnost ali prisotnost šolnine ter njena višina);
- razumevanja mladih v starosti 18 in nekaj več let kot finančno odvisnih ali neodvisnih od svojih staršev/družine;
- višine študentovih življenjskih stroškov;
- ekonomske moči države.

2 NEPOSREDNA DRŽAVNA POMOČ V RS - ŠTIPENDIJE

V Sloveniji predstavljajo edino obliko neposredne državne pomoči študentom štipendije. Leta 2007 je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (v nadeljevanju MDDSZ) pripravilo predlog prvega systemskega in celovitega zakona s področja štipendiranja, in sicer Zakon o štipendiranju (Ur. l. RS, št. 59/2007, 63/2007 popr., 40/2009, v nadaljevanju ZŠtip), ki ga je Državni zbor RS sprejel 21. 6. 2007 (MDDSZ, 2012).

V Sloveniji imamo več vrst štipendij, ki so določene v 5. členu ZŠtip: kadrovske štipendije, Zoisove štipendije (štipendije za izjemne dosežke), državne štipendije (v preteklosti imenovane republiške štipendije), ki se od 1. 1. 2012 urejajo po Zakonu o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Ur. l. RS, št. 62/2010, št. 40/2011, v nadaljevanju ZUPJS), štipendije za Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu ter štipendije za državljane držav, s katerimi ima Republika Slovenija sklenjene dvostranske ali večstranske sporazume o sodelovanju na področju izobraževanja oziroma podeljuje štipendije na podlagi vzajemnosti.

Sredstva za državne štipendije, štipendije za Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu, štipendije za državljane držav, s katerimi ima RS sklenjene dvostranske ali večstranske sporazume o sodelovanju na področju izobraževanja oziroma podeljuje štipendije na podlagi vzajemnosti in Zoisove štipendije se zagotavljajo v proračunu RS.

Sredstva za neposredno in posredno sofinanciranje kadrovske štipendije in nagrade za prispevek k trajnostnemu razvoju družbe, ki jih dodeljuje oziroma izplačuje Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije, se zagotavljajo kot programska sredstva iz državnega

proračuna pristojnih ministrstev in iz namenskih sredstev sklada, sklad pa ta sredstva pridobiva tudi iz sredstev Evropskega socialnega sklada (Ur. l. RS, št. 63/2007).

Glavni namen štipendij iz javnih sredstev, po Bevc (1994), je povečati možnost izobraževanja tudi za tiste, ki se zanj zaradi socialno-ekonomskega položaja ne bi odločili.

2.1 DRŽAVNE ŠTIPENDIJE

Z državnimi štipendijami država skrbi, da se čim večje število mladih, ki bi zaradi slabega materialnega položaja v družini kljub sposobnostim ne mogli doseči primerne izobrazbe ali pa bi bilo doseganje le-te povezano z velikimi težavami ali celo prekinitvijo šolanja, vključi v izobraževanje. Le s primerno strokovno izobrazbo bodo mladi lahko konkurenčni na trgu dela.

Državne štipendije, kot pravi Mirt (2008, str. 5), lahko uvrščamo med socialne prejemke, s katerimi se zagotavlja možnost izobraževanja tudi otrokom iz družin z nižjimi dohodki. Štipendije tako prispevajo k dolgoročnemu zmanjševanju revščine in socialne izključenosti med mladimi.

Do 31. 12. 2011 so se državne štipendije dodeljevale upravičencem, ki izpolnjujejo splošne in ostale pogoje iz 9. in 13. člena ZŠtip. Ostali pogoji so, da povprečni mesečni dohodek na družinskega člana v preteklem koledarskem letu pred vložitvijo vloge ni presegal 65-70 % minimalne neto plače v istem obdobju, odvisno od tega, ali študirajo v ali izven kraja svojega stalnega prebivališča, ali prihajajo iz enostarševskih družin in ali so taki s posebnimi potrebami oziroma taki, katerih sorojenci so osebe s posebnimi potrebami. S 1. 1. 2012 je v veljavo prišel nov zakon, ki ureja državne štipendije - ZUPJS. Obravnavali in primerjali ga bomo s prejšnjim zakonom v poglavju 2.1.2.

2.1.1 VIŠINA DRŽAVNE ŠTIPENDIJE IN ŠTEVILO ŠTIPENDISTOV

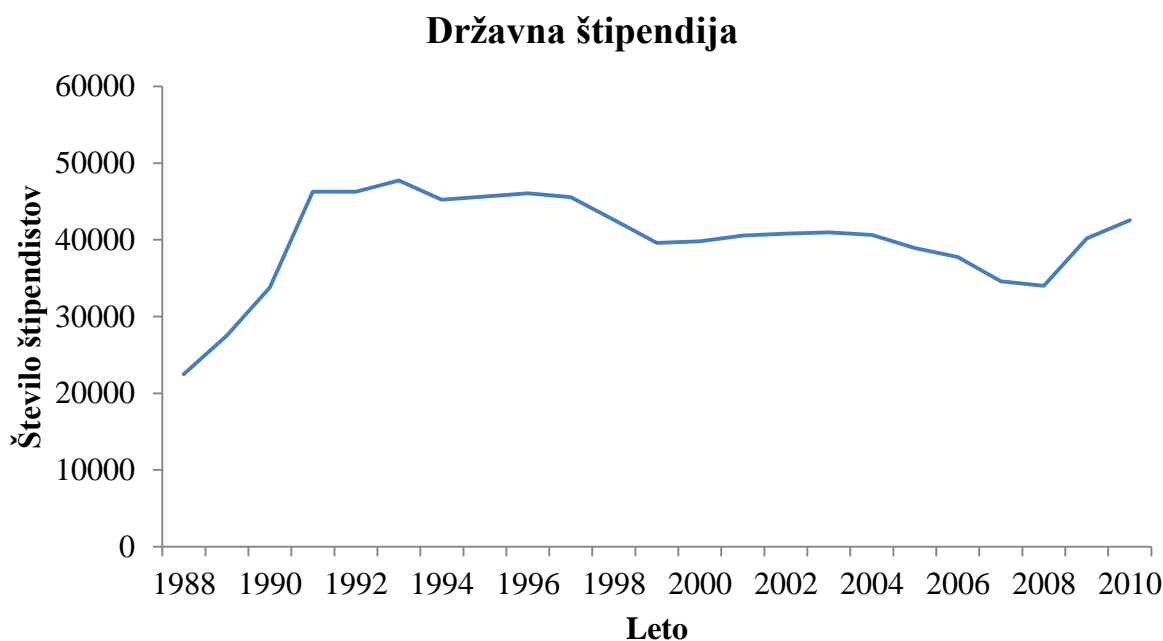
Na podlagi 14. člena ZŠtip in sklepa o usklajenih višinah transferjev, ki so določeni v nominalnih zneskih, ter o odstotku uskladitve drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom v RS so od 1. julija 2010 državne štipendije brez dodatkov znašale: 38,79 evrov za dijaka in 58,19 evrov za študenta.

Dodatki k državni štipendiji pred 1. 1. 2012 so bili: dodatek glede na dohodek v družini štipendista (glavni dejavnik višine štipendije), dodatek za vrsto oz. področje izobraževanja (kar je glede na potrebe trga določil minister, pristojen za delo), dodatek za učni oz. študijski uspeh, dodatek za izobraževanje zunaj stalnega prebivališča in dodatek za štipendiste s posebnimi potrebami. Državna štipendija z vsemi dodatki ni smela preseči minimalne plače. Po podatkih Statističnega urada RS (v nadaljevanju SURS) je povprečna decembrska državna štipendija za dijaka v letu 2010 znašala 144 evrov in za študenta 180 evrov.

Državne štipendije predstavljajo od 90-ih let naprej (ko je število kadrovskih štipendij začelo drastično upadati) največji delež med vsemi štipendijami. Kot je razvidno iz Slike 2, se je število državnih štipendij najbolj povečalo od konca 80-ih do sredine 90-ih let prejšnjega stoletja. Ko se je zmanjševanje števila kadrovskih štipendij umirilo, se je umirila tudi rast števila državnih štipendij.

Po podatkih SURS-a je bilo leta 2000 število državnih štipendistov 39.822. Med leti 2005 in 2008 je število le-teh rahlo upadlo, konec leta 2007 je bilo »le« 34.000 državnih štipendistov. Leta 2009 pa se je njihovo število povečalo za 6.181 oziroma za 18 % v primerjavi s prejšnjim letom. V letu 2009 je bilo 40.181 državnih štipendistov (od tega 25.206 dijakov in 14.974 študentov), leta 2010 pa 42.561 (od tega 26.313 dijakov in 16.212 študentov).

Slika 2: Gibanje števila državnih štipendij

Vir: SURS, Statistični letopisi RS od leta 1989 do 2008; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2010 – končni podatki; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2009 – končni podatki; SURS Štipendisti, Slovenija 2008 – končni podatki.

2.1.2 SPREMEMBE NA PODROČJU DRŽAVNEGA ŠTIPENDIRANJA

Po 23. členu ZUPJS-a v veljavi od 1. 1. 2012, so do državne štipendije upravičeni državljani RS, ki so starejši od 18 let in izpolnjujejo druge pogoje po zakonu, ki ureja štipendiranje in pri katerih povprečni mesečni dohodek na osebo v koledarskem letu pred vložitvijo vloge, ne presega 64 % neto povprečne plače na osebo v istem obdobju. Po novem se višina osnovne državne štipendije določa glede na uvrstitev v dohodninski razred.

Šolajoči se, mlajši od 18 let, niso več upravičeni do državne štipendije, so pa njihovi starši upravičeni do otroških dodatkov, katerih višina se določi z uvrstitvijo v dohodkovni razred in številom šolajočih se otrok v družini, vendar dodatki niso višji od 168,31 evrov in ne manjši od 19,88 evrov za enega šolajočega se otroka.

Od 1. 1. 2012 znaša osnovna državna štipendija za študente in dijake nad 18 let od 70 do 190 evrov, odvisno od tega, v kateri dohodkovni razred spadajo. Po novem zakonu, ki ureja državno štipendiranje, se ukine dodatek na dohodek v družini štipendista, saj je le-ta že določen z osnovno višino štipendije. Ostali dodatki ostanejo isti. Kot je razvidno iz Tabele 1, imamo sedaj pet dohodkovnih razredov, ki določajo, koliko bo znašala osnovna državna štipendija brez dodatkov.

Tabela 1: Osnovna državna štipendija brez dodatkov glede na uvrstitev v dohodkovni razred

Dohodkovni razred	Povprečni mesečni dohodek na osebo v % od neto povprečne plače	Osnovna višina v evrih
1	do 30	190
2	nad 30 do 36	160
3	nad 36 do 42	130
4	nad 42 do 53	100
5	nad 53 do 64	70

Vir: Ur.l.RS, št. 62/2010.

Po ZUPJS študent, katerega mesečni dohodki staršev presegajo 626 evrov na družinskega člana (oz. 64 % povprečnega mesečnega dohodka, izračunanega na podlagi povprečne novembrske neto mesečne plače za leto 2011, ki je znašala 978,20 evra), ni upravičen do državne štipendije.

Pred 1. 1. 2012 je ta znesek znašal 65 % povprečnega mesečnega dohodka ali 635,8 evra, če je študent živel izven domačega okolja - do 68 % ali 665 evra, za kandidate, ki so prihajali iz enostarševskih družin, in kandidate s posebnimi potrebami oziroma tiste, katerih sorojenci so osebe s posebnimi potrebami, pa je bila meja 70 % neto povprečne plače, kar je znašalo 684,74 evra. Vidimo, da se je meja za pridobitev državne štipendije dvignila, vendar samo za približno 1,5 %.

Za primerjavo višine štipendij pred in po novem zakonu, ki ureja državne štipendije, bomo vzeli študenta, katerega družinski dohodek dosega 64 % neto mesečne povprečne plače (za izračun smo vzeli povprečno mesečno neto plačo za september 2011). Študent živi izven domačega okolja, ima povprečno oceno 8,5 in dobiva dodatek za vrsto in področje izobraževanja. Pred letom 2012 bi ta štipendija znašala 194,81 evra in po 1. 1. 2012 206,4 evra (višina dodatkov, ki smo jih upoštevali, se ni spremenila).

Študenti, katerih družine bi dosegale 50 % povprečne mesečne neto plače na člana in bi bili pred letom 2012 upravičeni tudi do dodatka glede na dohodek v družini, pa bi ti dve štipendiji znašali 227,29 evra pred letom 2012 in 236,4 evra po 1. 1. 2012.

Študenti, katerih družine pa bi dosegale 25 % povprečne mesečne neto plače na člana in bi s tem padli v najnižji dohodkovni razred, pa bi imeli pred letom 2012 250,03 evre in po 1. 1. 2012 326,4 evre. Iz izračunanega lahko sklepamo, da je novi sistem bolj naklonjen tistim študentom, ki spadajo v najnižji dohodkovni razred, saj se jim je štipendija (v našem primeru) povečala za približno 30,5 %. Medtem ko se je tistim, ki spadajo v peti dohodkovni razred, povečala za približno 6 %.

2.2 ZOISOVE ŠTIPENDIJE

Osnovni namen štipendiranja nadarjenih je doseganje optimalnih izobrazbenih ravni najsposobnejšega dela mladih, s čimer se zagotavlja najboljši možni kadrovski potencial, ki je za konkurenčnost in gospodarsko rast države nujno potreben. Gre za spodbujanje oz. motivacijo najboljšega dela šolajoče se mladine že na začetku njene poklicne poti, to je ob prehodu iz osnovnošolskega v srednješolsko izobraževanje. Zato se za Zoisove štipendije namenja tudi največji delež finančnih sredstev. Štipendiranje nadarjenih, ki poteka že od leta 1986 dalje, ima več ciljev:

- ustvarjanje pogojev in spodbuda za čim učinkovitejši študij in posledično doseganje višje izobrazbene ravni štipendistov (višanje intelektualnega kapitala države);
- usklajevanje števila in vrste strokovnjakov s potrebami delodajalcev;
- po besedah Mirt (2008, str. 11) pa tudi spodbujanje povezovanja med Zoisovimi štipendisti in delodajalci še v času študija in širjenje možnosti ustreznega zaposlovanja mladih nadarjenih ljudi, s čimer bi preprečiti ali vsaj zmanjšali "beg možganov" v tujino ter skrajšali čas iskanja primerne zaposlitve.

V skladu s 24. členom Zštip lahko šolajoči se dobi Zoisovo štipendijo, ko izpolnjuje splošne pogoje, ki jih določa 9. člen Zštip, in:

- ima dovolj visoko povprečno oceno (v zadnjem razredu osnovne šole znaša najmanj 4,5, v srednji pa 4,1) in je bil identificiran kot nadarjen učenec;
- je zlati maturant;
- v višješolskem ali visokošolskem izobraževanju ima povprečno oceno najmanj 8,5 ali več oziroma je glede na povprečno oceno uvrščen med najboljših 5 % študentov v svoji generaciji;
- šolajoči se je dosegel izjemne dosežke na posameznem področju družbenega življenja ne glede na letnik šolanja.

2.2.1 VIŠINA ZOISOVE ŠTIPENDIJE IN ŠTEVILO ŠTIPENDISTOV

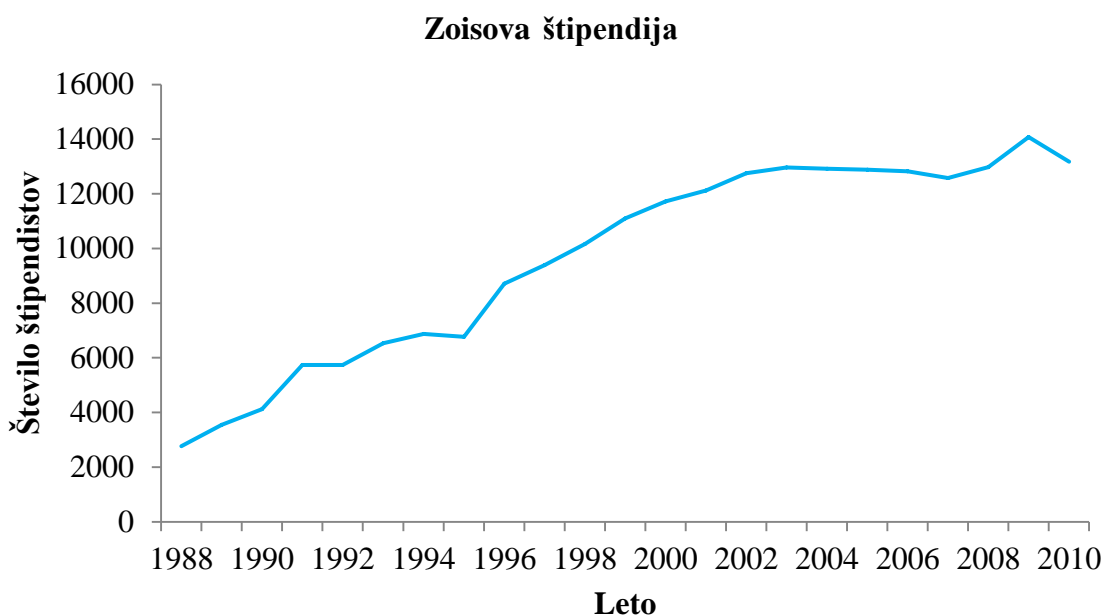
Na podlagi 25. člena ZŠtip in sklepa o usklajenih višinah transferjev, ki so določeni v nominalnih zneskih, ter o odstotku uskladitve drugih transferjev posameznikom in gospodinjstvom v RS od 1. 7. 2010 Zoisova štipendija brez dodatkov znaša 65,74 evrov za dijaka in 101,30 evrov za študenta. Če se štipendist izobražuje v tujini, znaša Zoisova štipendija brez dodatkov 131,48 evrov za dijaka in 202,60 evrov za študenta.

K Zoisovi štipendiji spadajo tudi različni dodatki, in sicer enaki kot za državne štipendije pred uveljavitvijo novega zakona. Leta 2010 je po podatkih SURS-a povprečna decembrska Zoisova štipendija za dijaka znašala 149 evrov in za študenta 248 evrov.

V 90-ih letih so državne (nekdanje republiške) in Zoisove štipendije po številu skoraj v celoti uspele nadomestiti ali v posameznem letu celo preseči izpad kadrovske štipendije (predvsem na račun državnih štipendij). Toda zaradi vse hitrejše rasti števila študentov je skupni delež tistih, ki prejemajo štipendijo, precej manjši kot je bil v osemdesetih letih (Bevc, 1999).

Na Sliki 3 lahko vidimo, da od leta 1988 dalje število in delež Zoisovih štipendistov rahlo raste. V letu 2000 je bilo po podatkih SURS-a 11.716 Zoisovih štipendistov (dijaki in študenti skupaj), kar predstavlja 19,73 % delež vseh štipendistov. V letu 2003 je bilo 12.920 vseh štipendistov, delež Zoisovih pa se je dvignil na 21,29 %. V obdobju od 2005 do 2007 se število štipendistov zmanjša, in sicer jih je konec leta 2007 samo še 12.571. Število se zmanjša predvsem na račun zmanjšanja števila vseh štipendistov, delež Zoisovih pa se poveča in znaša 23,01 %. Leta 2009 pa se poveča število vseh štipendistov.

Slika 3: Gibanje števila Zoisovih štipendij

Vir: SURS, Statistični letopisi RS od leta 1989 do 2008; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2010 – končni podatki; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2009 – končni podatki; SURS, Štipendisti, Slovenija 2008 – končni podatki.

2.3 KADROVSKE ŠTIPENDIJE

Kadrovske štipendije dodeljujejo delodajalci v skladu s svojimi kadrovskimi potrebami. S štipendiranjem mladih si delodajalci srednjeročno zagotovijo ustrezen kader, saj ga že med izobraževanjem vključujejo in spoznavajo z bodočim področjem dela in ga v času prakse in počitniškega dela uvajajo v delovne procese (MDDSZ, 2011).

Namen kadrovskih štipendij, kot jih razumejo na Javnem skladu RS za razvoj kadrov in štipendije (Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije, 2011), je povezovanje človeških virov in zaposlovalne sfere, kajti podjetja si lahko preko dolgoročnega kadrovskega načrtovanja zagotovijo razvoj ustreznih kadrov in na ta način spodbudijo lastni razvoj.

Mirt in Jazbinšek (2007, str. 4) opažata pomembno vlogo kadrovskega štipendiranja tudi v funkciji večjega zanimanja za izobraževanje, pri katerem povpraševanje presega ponudbo, in s tem zmanjševanja potencialne strukturne brezposelnosti na račun izobrazbene (oziroma poklicne) neusklajenosti.

V okviru spodbud za izobraževanje pozna ZŠtip neposredno sofinanciranje kadrovskih štipendij delodajalcem (35. člen) in posredno sofinanciranje kadrovskih štipendij nosilcem enotnih regijskih štipendijskih shem (v nadaljevanju RŠS) ali lokalnim samoupravnim skupnostim (36. člen). Sredstva za neposredno oziroma posredno sofinanciranje kadrovskih štipendij dodeljuje

Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije na podlagi javnega razpisa (MDDSZ, 2011).

Javni sklad RS za razvoj kadrov in štipendije delodajalcu in nosilcu RŠS ali lokalni samoupravni skupnosti sofinancira 50 % dodeljene kadrovske štipendije, vendar največ v višini 30 % minimalne plače. Število sofinanciranih štipendij je odvisno predvsem od razvojnih potreb delodajalca oziroma od indeksa razvojne ogroženosti regije (MDDSZ, 2011).

Sofinancirane štipendije oz. štipendije iz RŠS imajo izjemen pomen za razvoj regij v Sloveniji. Namenjene so dijakom in študentom, ki se izobražujejo doma ali v tujini in se bodo po končanem šolanju/študiju zaposlili na območju posamezne razvojno ogrožene regije ali drugače pomembno vplivali na razvoj v območju, iz katerega prihajajo. Štipendije se dodeljujejo dijakom in študentom, ki se šolajo za poklice, po katerih je povpraševanje oz. interes s strani delodajalcev, prioriteten pa za razvojne potrebe in perspektivne poklice v posamezni regiji (Pravilnik o izvajanju enotnih regijskih štipendijskih shem, 2008).

2.3.1 VIŠINA KADROVSKE ŠTIPENDIJE IN ŠTEVILO ŠTIPENDISTOV

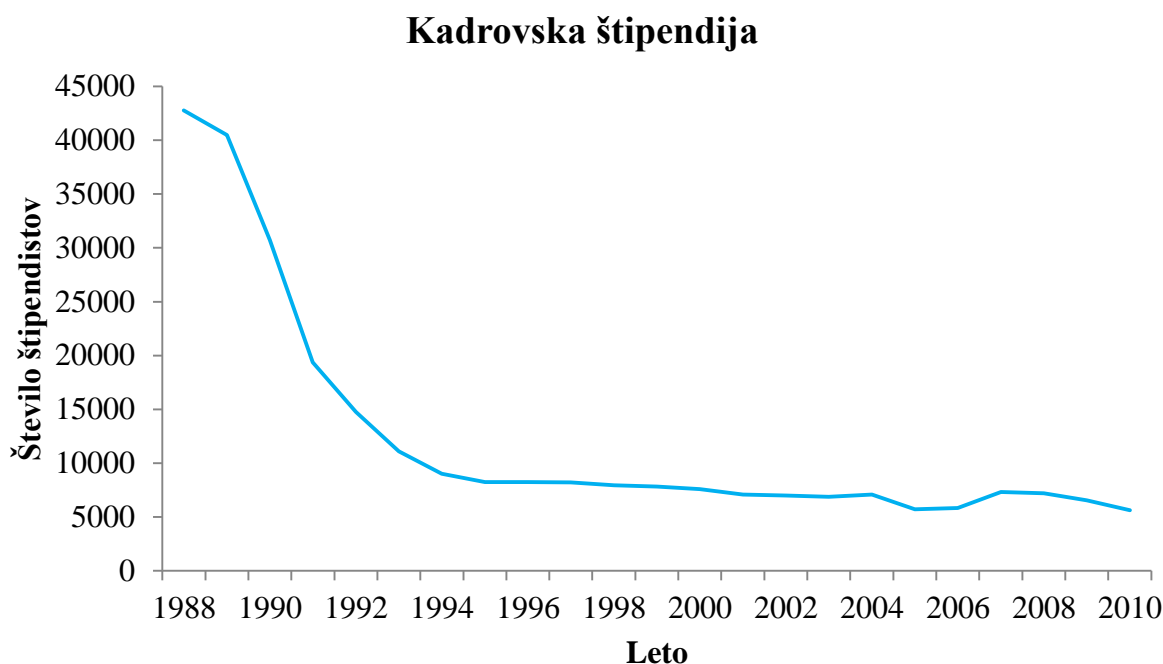
Po podatkih SURS-a je bila leta 2010 povprečna decembrska kadrovska štipendija za dijake 225 evrov in za študente 320 evrov. Za primerjavo je bila povprečna štipendija leta 2010 skupaj za študente in dijake 284 evrov, leta 2009 pa je znašala 253 evrov. Ta podatek vključuje posredno in neposredno financirane kadrovske štipendije pa tudi nesofinancirane kadrovske štipendije za študente in dijake. Višina kadrovske štipendije je določena v 22. členu ZŠtip, in sicer tako, da kadrovska štipendija ne sme biti nižja od državne štipendije.

Mirt (2008) meni, da so kadrovske štipendije v osemdesetih letih prejšnjega stoletja predstavljale temeljno obliko štipendiranja in so dosegle najvišje število v šolskem letu 1987/88, ko jih je bilo skoraj 45.000. Po tem letu je začelo število kadrovskih štipendij najprej počasi in po letu 1989 skokovito upadati, kar lahko vidimo tudi na Sliki 4.

Slika 4 prikazuje gibanje števila kadrovskih štipendistov od leta 1988 do 2010. Po podatkih SURS-a se je število od leta 1988 (ko je bilo 42.781 kadrovskih štipendistov) že v naslednjih treh letih zmanjšalo za 20.000, nato pa še za približno 6.000.

V letih od 1995 do 1999 jih je bilo okrog 8.000 in potem je število le počasi upadalo, tako da je bilo v letih od 2001 do 2004 okrog 7.000 kadrovskih štipendistov, medtem ko jih je bilo v šolskem letu 2005/06 več kot za 2.100 manj (znižanje za 30,3 %). V zadnjih dveh letih je njihovo število zopet začelo naraščati. V letu 2009 je bilo podeljenih 6.555 kadrovskih štipendij. Bevc (1994) sklepa, da je skokovito upadanje kadrovskega štipendiranja študentov in dijakov v 90-ih letih povezano s precej zaostrenimi razmerami v gospodarstvu (stečajni itd.).

Slika 4: Gibanje števila kadrovskih štipendij

Vir: SURS, Statistični letopisi RS od leta 1989 do 2008; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2010 – končni podatki; SURS, Štipendisti, Slovenija 31. 12. 2009 – končni podatki; SURS, Štipendisti, Slovenija 2008 – končni podatki.

Po podatkih SURS-a je bilo konec leta 2010 v Sloveniji vpisanih 189.401 dijakov in študentov; med temi je bilo 62.692 ali 33 % štipendistov (leta 2009 - 31 %). Tudi v letu 2010 je bilo tako kot prejšnja leta podeljenih največ državnih štipendij, sledile so jim Zoisove in kadrovske štipendije, delež preostalih vrst štipendij je bil zanemarljiv. Prejemnikov Zoisovih štipendij je bilo med vsemi štipendisti 21 %. Delež kadrovskih štipendij je bil najmanjši, in sicer je znašal slabih 9 %, delež državnih pa je bil slabih 70 %.

2.4 POVPREČNI MESEČNI STROŠKI ŠTUDENTOV

Po podatkih Eurostudenta (2010, str. 38) so povprečni mesečni življenjski stroški študenta (redni študent, ki ne plačuje šolnine), ki živi doma, leta 2010 znašali približno 425 evrov, stroški študenta, ki živi v lastnem gospodinjstvu, pa so v povprečju znašali 809 evrov (rezultat smo dobili na podlagi Eurostudentove raziskave, odšteli smo stroške šolnin in za študente, ki živijo doma, še stroške nastanitve). Povprečni življenjski mesečni stroški so v letu 2007 znašali približno 292 evrov, če študent živi doma, in 634 evrov za študenta, ki živi v lastnem gospodinjstvu.

Povprečne decembrske štipendije so po podatkih SURS-a za študente leta 2010 znašale približno 250 evrov (za izračun smo vzeli povprečne državne, kadrovske in Zoisove štipendije). Leta 2007 pa so povprečne štipendije znašale 201 evro.

Na podlagi podatkov Eurostudenta in SURS-a lahko izračunamo, da so v letu 2010 štipendije krile študentom, ki živijo doma, približno 60 % povprečnih mesečnih stroškov, tistim v lastnem gospodinjstvu pa 31 % stroškov. Leta 2007 pa so le-te krile v povprečju 68 % stroškov študentom, ki živijo doma, in skoraj 32 % tistim v lastnem gospodinjstvu.

V letu 2010, v primerjavi z letom 2007, se skoraj ni spremenil delež, ki ga krijejo štipendije tistim, ki živijo v lastnem gospodinjstvu. Šolajočim se, ki živijo pri starših, pa se je povprečni delež mesečnih stroškov, ki ga krije štipendija, zmanjšal za 8 %, kar pomeni, da se je za študente, ki živijo doma, povečal pričakovan prispevek družine/staršev.

3 PRIMERJAVA ŠTIPENDIRANJA V SLOVENIJI IN EU

Pri primerjavi sistemov štipendiranja si bomo najprej pomagali z modelom, ki deli države v dve veliki skupini. V Key data on education in Europe (European Commission, 2007, str. 15, 2009, str. 140) opišejo razporeditev evropskih držav glede na to, kako razumejo finančno odvisnost/neodvisnost študenta.

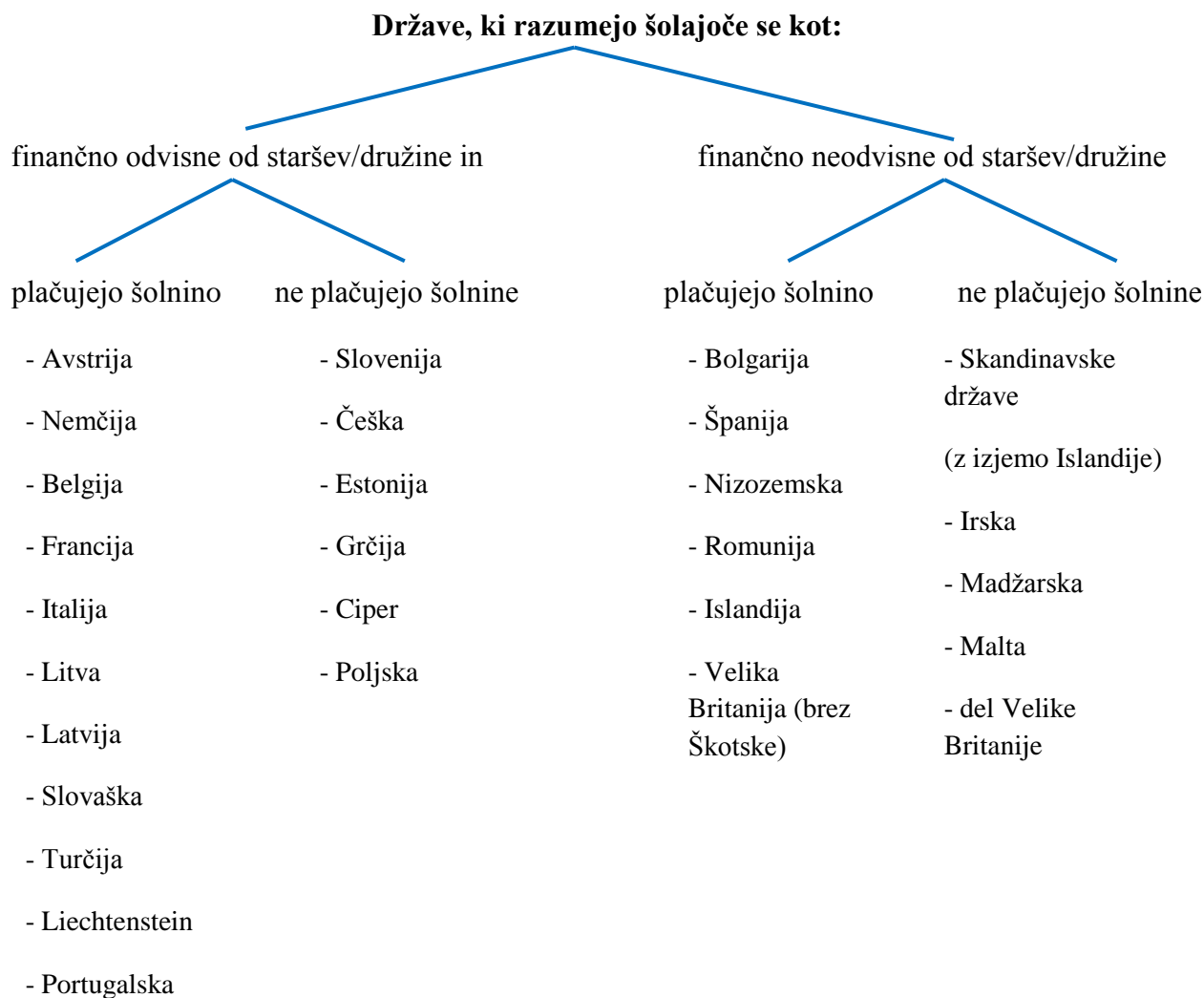
Na Sliki 5 je prikazan model, ki deli države v dve veliki skupini. Prva skupina obravnava študente kot finančno odvisne od staršev, druga pa jih obravnava kot finančno neodvisne od staršev. V prvi skupini je vsa državna pomoč praviloma namenjena samo študentom, starši niso deležni nobenih davčnih olajšav ali drugih socialnih prispevkov, medtem ko so v drugi skupini državne pomoči deležni študentovi starši. Obe skupini držav se delita še na države, v katerih je šolanje brezplačno, in države, v katerih imajo šolnino.

V skupini držav, kjer so študentje »finančno neodvisni« in ne plačujejo šolnine (plačujejo manjše administrativne stroške/vpisnine), so: skandinavske države (z izjemo Islandije), Irska, Madžarska, Malta in del Velike Britanije (Škotska). V teh državah je finančna pomoč namenjena za kritje življenjskih stroškov študenta.

Ostale države prve skupine, v katerih imajo šolnine, pa so: Bolgarija, Španija, Nizozemska, Romunija, Islandija, Velika Britanija (brez Škotske). V tej skupini je finančna pomoč namenjena kritju življenjskih stroškov in/ali šolnine.

V skupini držav, kjer so študentje »finančno odvisni« in ne plačujejo šolnine (plačujejo manjše administrativne stroške/vpisnine), so: Slovenija, Češka, Estonija, Grčija, Ciper in Poljska. Države v isti skupini, ki poznajo šolnine, pa so: Avstrija, Nemčija, Belgija, Francija, Italija, Litva, Latvija, Slovaška, Turčija, Liechtenstein in Portugalska.

Slika 5: Delitev držav glede na finančno odvisnost oziroma neodvisnost študenta

Vir: European Commission, Key data on higher education in Europe 2007.

Pojmovanje študentov, kot odvisnih ali neodvisnih od staršev ima posebno mesto med dejavniki sistema državne finančne pomoči šolajočih se. To pojmovanje namreč vpliva na pričakovan prispevek staršev in države (Bevc, 1999, str.180). Pričakovan prispevek staršev je večji v državah, kjer se šolajoči se razumejo finančno odvisni od staršev/družine.

3.1 DVE OBLIKI NEPOSREDNE DRŽAVNE POMOČI V EU IN GLAVNI TRENDI

Po podatkih Key data on education in Europe (European Commission, 2007, str. 103) imajo od dveh oblik neposredne pomoči štipendije v 25 državah EU, v 13 državah sočasno z ločenim programom posojil (Velika Britanija, Nizozemska, Ciper, Turčija, Estonija, Madžarska, Slovaška, Romunija, Poljska, Litva, Belgija – francoski del, Španija, Francija), v 7 državah v obliki kombiniranega sistema posojil in štipendij (Danska, Finska, Luksemburg, Liechtenstein, Nemčija, Norveška, Švedska) in v 5 državah samo štipendije (Slovenija, Grčija, Italija, Portugalska in Avstrija). Latvija (če država ne krije stroškov šolnine) in Islandija pa poznata samo sistem posojil.

Glavni trendi pri neposredni pomoči študentom, kot jih povzame Bevc (2008, str. 9), so: povečanje deleža študentskih posojil/štipendij, pri čemer je poudarek na štipendijah, in obratno: povečan obseg pomoči revnim, ostrejši pogoji glede prehodnosti in študijske uspešnosti za ohranitev neposrednih oblik pomoči, uvedba ukrepov za izboljšanje sedanjih programov posojil in pazljivo načrtovanje novih programov.

3.2 SISTEM NEPOSREDNE DRŽAVNE POMOČI ŠTUDENTOM - PRIMERJAVA

Za podrobnejšo primerjavo smo izbrali štiri države EU: Poljsko, Madžarsko, Nizozemsko in Portugalsko. Omenjene države prihajajo iz štirih različnih skupin in podskupin držav, katere smo pojasnili v točki 3. Madžarska (študentje ne plačujejo šolnine) in Nizozemska (študentje plačujejo šolnino) spadata v skupino, katere študente obravnavajo kot finančno neodvisne, Poljska, ki spada v isto podskupino kot Slovenija (študentje ne plačujejo šolnine) in Portugalska (študentje plačujejo šolnino) pa spadata v skupino, kjer študente obravnavajo kot odvisno od staršev/družine. Primerjavo bomo začeli s prikazom velikostjo obsega državnih izdatkov za izobraževanje (izražen kot delež v BDP) in nadaljevali s podrobnejšim opisom sistema v vsaki državi.

Iz prikaza državnih izdatkov za izobraževanje vidimo, kako pomembno je izobraževanje v državi glede na druge državne izdatke, kot so zdravstvo, socialna varnost, vojska. Zanima nas, koliko posamezna država nameni za celotno izobraževanje, v katero je vključeno financiranje izobraževalnih ustanov, neposredno in posredno financiranje/pomoč gospodinjstvom (subvencije, štipendije itd.) ter posojila za šolnine in ostale stroške študija, financiranje podjetij in drugih organizacij, ki nudijo različne programe pripravnštva (OECD, 2010) itd.

Iz Tabele 2 je razvidno, da države EU namenijo v povprečju 5,07 % (leta 2008) BDP-ja za izobraževanje. Če primerjamo povprečni delež državnih izdatkov za izobraževanje v EU in v izbranih državah, vidimo, da je za slednje investicija v izobraževanje zelo pomembna. Skoraj vse, vključno s Slovenijo, so v celotnem preučevanem obdobju rahlo nad povprečjem EU.

Tabela 2: Državni izdatki za izobraževanje v % BDP

DRŽAVA/LETO	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002
Nizozemska	5,46	5,32	5,46	5,48	5,46	5,42	5,15
Madžarska	5,10	5,20	5,42	5,47	5,41	5,89	5,38
Portugalska	4,89	5,30	5,25	5,39	5,29	5,57	5,54
Poljska	5,09	4,91	5,25	5,47	5,41	5,35	5,41
Slovenija	5,22	5,19	5,72	5,67	5,76	5,82	5,78
EU-27	5,07	4,96	5,04	5,04	5,06	5,14	5,10

Vir: Eurostat, *Expenditure on education as % of GDP or public expenditure.*

3.2.1 NIZOZEMSKA

Nizozemska je država, katere študenti se smatrajo za neodvisne od staršev in plačujejo šolnino. Neposredno finančno pomoč sestavljajo štipendije in posojila. Nizozemska je tudi država, v kateri sistem finančne pomoči temelji na posojilih. Leta 1945 so uvedli šolnine, ki niso odvisne od vrste študija, v začetku 90-ih let prejšnjega stoletja so bile poenotene in so znašale v šolskih letih 1995/96 1021 evrov, 1998/99 1248 evrov, 2004/05 1476 evrov in 2009/10 1620 evrov. Finančna pomoč v obliki štipendij je večinoma odvisna od akademskih dosežkov in uspeha.

Glavne karakteristike neposredne finančne pomoči:

- osnovna štipendija za rednega študenta znaša: če živi pri starših - 95 evrov, če živi v lastnem gospodinjstvu - 266 evrov (podatki za leto 2010). (Na začetku je ta štipendija izplačana v obliki posojila. Če študent dokonča študij v roku 10-ih let, se to posojilo pretvori v nepovratna sredstva);
- državna štipendija za socialno ogrožene: država preveri finančno stanje družine in na podlagi tega določi, če kandidat izpolnjuje pogoje (Te štipendije dobi do približno 30 % študentov, maksimalni znesek za leto 2010 je bil 240 evrov);
- štipendije za nadarjene oziroma štipendije, ki so odvisne od akademskih dosežkov (Za pridobitev take štipendije se mora študent zavezati, da bo dokončal študij v vnaprej določenem (omejenem) času);
- posojila: kjer se študent sam odloči za višino, vendar le do 290 evrov na mesec, in pri katerih je obrestna mera nižja od tržne vrednosti (krila naj bi predvsem šolnine);
- starševski prispevki: starši naj bi prispevali glede na finančni položaj, ki ga preveri država - do približno 300 evrov na mesec (če želijo, lahko tudi več, vendar niso obvezni).

Ministrstvo za šolstvo, kulturo in šport določi, koliko denarja bo študent v povprečju potreboval na mesec na podlagi tega, ali živi doma (približno 744 evrov) ali v lastnem gospodinjstvu (približno 935 evrov leta 2010). Vse skupaj naj bi bilo dovolj za kritje vseh stroškov, ki jih

študent ima. Tako naj bi odstranili finančne ovire pri šolanju in le-to bi bilo dostopno vsem, tudi tistim iz slabšega ekonomsko-socialnega okolja.

3.2.2 MADŽARSKA

Madžarska prav tako kot Nizozemska spada v skupino držav, kjer se študentje obravnavajo kot neodvisni od staršev. Za razliko od Nizozemske pa madžarski redni študentje ne plačujejo šolnin. Do sredine 90-ih let je bilo šolanje na Madžarskem brezplačno za vse študente. Leta 1994/95 je madžarska vlada prvič uvedla šolnine (približno 100 evrov na študenta letno). Po protestih leta 1998 so bile te šolnine za redne študente odpravljene. Šolnine plačujejo samo v izrednih primerih, ko študent ne naredi določenega izpita ali ponavlja semester oziroma letnik (leta 2002 je šolnina za te študente znašala 300 evrov na leto).

Od leta 1996 poznajo na Madžarskem redni in izredni študij. Izredni študentje morajo poleg šolnine plačevati tudi stroške vpisa, administrativne stroške in stroške ponavljanja izpita. Na Madžarskem je v šolskem letu 2008/09 plačevalo šolnine približno 45 % vseh študentov. Le-te so se istega leta gibale od 860 do 6000 evrov letno.

Leta 2001 je Madžarska vlada uvedla sistem posojil, ki niso odvisna od višine dohodka. Še zmeraj velik del stroškov šolanja nosijo starši, pogosto je tudi, da študent v času študija dela in si tako sam krije del stroškov. Madžarska vlada želi predvsem povečati število mest na javnih univerzah in tako omogočiti nižje stroške študija. Vsa finančna pomoč študentom je odvisna od prihodkov staršev/družine študenta, starši nimajo nobenih olajšav.

Glavne karakteristike neposredne državne pomoči:

- vlada razdeli sredstva univerzam glede na to, koliko študentov imajo (Univerza se s pomočjo študentske organizacije odloči, komu bo podelila štipendijo. Večino štipendij dobijo nadarjeni študentje, ki dosegajo visoke rezultate, ostalo pa študentje z nizkimi prihodki);
- približno 1 % rednih študentov dobi tako imenovano državno štipendijo, ki jo podeli ministrstvo za visoko šolstvo na podlagi akademskih dosežkov v znesku 1200 evrov letno (Študentje z nizkimi prihodki, ki so posebno uspešni pri študiju, lahko dobijo štipendijo iz posebnih skladov);
- študentje doktorskega študija dobijo ne glede na socialni status in akademske dosežke državno štipendijo (leta 2002 2.800 evrov, leta 2003 4.100 evrov);
- študentska posojila; maksimalni znesek, ki si ga lahko izposodijo, je 90 evrov (podatek za leto 2004) na mesec in samo za 10 mesecev na leto. Do posojila so upravičeni samo študentje pod 35 let - 30 %).

3.2.3 PORTUGALSKA

Portugalska obravnava svoje šolajoče se kot odvisne od družine/staršev. Vsak študent, vpisan v terciarno izobraževanje, mora plačati šolnino, njihov sistem neposredne pomoči pa sestoji samo iz štipendij. Višina šolnine je odvisna od vrste izobraževalne institucije. Za dodiplomski študij vlada postavi maksimalno višino šolnine na državnih univerzah, ki je za leto 2011 znašala 986 evrov (v šolskem letu 2003/04 je bil maksimalni znesek 852 evrov). Za študente na podiplomskem študiju šolnino določi izobraževalna ustanova sama, brez omejitve višine.

Višina šolnine je neodvisna od socialno-eknomskega položaja. Šolnine na privatnih šolah so višje in lahko presegajo minimalno mesečno plačo. Poleg šolnine mora vsak študent plačati tudi razne administrativne stroške. Študenti so odvisni od staršev.

Glavne karakteristike neposredne finančne pomoči:

- štipendije tistim študentom, katerih starši imajo plačo, nižjo od povprečne mesečne plače, štipendija krije stroške šolnine, nastanitve in stroške prevoza (za šolsko leto 2003/04 je minimalna višina štipendije znašala 34,70 evrov, maksimalna 408 evrov, če študent živi pri starših, in 513 evrov, če živi v lastnem gospodinjstvu);
- izobraževalne institucije imajo svoje, tako imenovane SAS-e (Servico de Accao Social), ki so odgovorne za vse oblike podpore študentom, podeljevanje nepovratnih sredstev, brezplačne nastanitve itd. (Vsako leto določen organ ministrstva za visoko šolstvo določi proračun posameznih SAS-ov, ki jih dokončno potrdi ministrstvo. Ta sredstva dobijo samo študentje iz nižjega socialno-ekonomskega razreda. V šolskem letu 2003/04 je dobilo te štipendije samo 16 % študentov, ki živijo v deprivilegiranih okoljih);
- štipendije, ki jih podeljujejo nadarjenim študentom in se merijo na podlagi akademskih dosežkov.

3.2.4 POLJSKA

Poljska je država, katere študenti se smatrajo za finančno odvisne od staršev/družine. Čeprav na državnih univerzah nimajo šolnine, pa se je na privatnih univerzah v zadnjih letih zelo povečalo število študentov.

Za primerjavo: leta 1990 je bilo približno 400.000 študentov, leta 2010 pa je število že presegalo 1,8 milijona študentov, posledica tega je, da je leta 2001 65 % študentov plačevalo šolnino (Vossensteyn, 2003, str. 162), v šolskem letu 2008/09 pa 52 %. V povprečju izredni študentje plačujejo za šolnine od 1443 do 1930 evrov (v šolskem letu 2008/09).

Neposredna državna pomoč je sestavljena iz štipendij in posojil. Sistem študentskih posojil je Poljska uvedla leta 1998. Posojila so odvisna od prihodka družine in jih ima le majhen delež

študentov. Po mnenju O'Brien in Paczynski (2006, str.21) predvsem zato, ker jih morajo vrniti v roku dveh let (oz. preden je investicija opravljena).

Glavne karakteristike neposredne finančne pomoči, povzete po Eurypediji (Eurypedia):

- poznajo različne tipe državnih štipendij: štipendijo za prehrano, nastanitev, izjemne akademske dosežke, izjemne športne dosežke, štipendije, za katere morajo izpolnjevati materialne pogoje, štipendije za študente s posebnimi potrebami (Država dodeli sredstva za štipendije univerzam glede na to, koliko študentov imajo. Univerza s pomočjo študentske organizacije dodeli svojim študentom različne štipendije);

- posojila: zanje lahko zaprosijo vsi študenti (redni in izredni), vendar pa je odobritev posojila odvisna od prihodka družine šolajočega se (zahteva se bančna garancija). V povprečju dobi študent, ki vzame posojilo 100 evrov mesečno.

3.3 PREGLED IZBRANIH PODATKOV PRIMERJANIH DRŽAV

V Tabeli 3 so prikazani podatki posameznih držav za šolsko leto 2008/09. Vidimo, da je imela Nizozemska najvišji delež štipendistov med vsemi primerjanimi državami, takoj za njo pa je bila Madžarska, kar je bilo tudi pričakovati, saj obe državi spadata v skupino, kjer štejejo študenta za neodvisnega od staršev/družine.

Iz skupine držav, kjer štejejo študenta za odvisnega od staršev, pa ima najvišji delež štipendistov Poljska. Vidimo lahko, da Slovenija nima največjega deleža v primerjavi z državami iz skupine odvisnih študentov. Vendar pa so razlike med primerjanimi državami druge skupine razmeroma majhne.

Višina finančne pomoči države v BDP per capita je bila med izbranimi državami zelo različna. Daleč najvišja je bila na Nizozemskem in je znašala 2616 evrov, njej je s 738 evri sledila Slovenija, ki pa je imela še vedno višjo državno finančno pomoč od večine obravnavanih držav. Ostale tri države pa so bile razred zase, saj je njihova višina finančne pomoči znašala le od 10 (Poljska) do 33 evrov (Portugalska).

Tabela 3: Pregled izbranih podatkov primerjanih držav za šolsko leto 2008/09

Država/Izbrani podatkih	število študentov	delež štipendistov med vsemi študenti v %	višina finančne pomoči države v BDP per capita
Nizozemska	618.500	53	2617 evr
Madžarska	397.700	35	29 evr
Portugalska	373.000	18	33 evr
Poljska	2.150.000	23	10 evr
Slovenija	114.391	21	738 evr

Vir: OECD, *Education at a glance 2011*; GUS, *Higher education institutions and their finances in 2008*; Eurostat, *Financial aid to students*; Eurostat, *Expenditure on education as % of GDP*; GUS, *Gross domestic product – regional accounts in 2008*; KSH, *Per capita gross domestic product (1995-)*.

SKLEP

Štipendije so neposredna denarna finančna pomoč države. Eden izmed pglavitnih ciljev štipendiranja je omogočiti študij tudi tistim, ki si ga zaradi socialno-ekonomskega položaja ne morejo privoščiti. V Sloveniji v ta namen poznamo državne štipendije, ki so namenjene izključno tistim študentom, ki prihajajo iz slabšega ekonomskega okolja. Državne štipendije pri nas predstavljajo največji delež med vsemi štipendijami.

Ugotovili smo, da so se zneski državne štipendije v Sloveniji po 1. 1. 2012, ko je prišel v veljavo ZUPJS, najbolj povečali tistim, ki spadajo v najnižji dohodkovni razred, in to za približno 30 %. Izračunali smo tudi, da povprečne štipendije, pri katerih smo upoštevali višino državnih, kadrovskih in Zoisovih štipendij skupaj, v letu 2010 krijejo manj povprečnih mesečnih stroškov študenta v primerjavi z letom 2007, vendar pa je ta delež majhen (8 % za študente, ki živijo doma) oziroma skoraj zanemarljiv (manj kot 1 % za tiste, ki živijo v lastnem gospodinjstvu).

Pri primerjavi sistemov štipendiranja v EU in v RS smo videli, da spada Slovenija v skupino držav, kjer se študenti obravnavajo kot finančno odvisni od staršev/družine. Zato je tudi pričakovan prispevek staršev višji kot v državah, kjer razumejo svoje šolajoče se kot finančno neodvisne. Pomoč v teh državah praviloma ni odvisna od ekonomskega položaja študenta.

Ko smo primerjali sistem štipendiranja v RS in štirih državah EU, smo ugotovili, da je v Sloveniji delež študentov štipendistov manjši kot v državah iz skupine z »neodvisnimi« študenti in ni največji v primerjavi z državami iz skupine »odvisnih« študentov. Videli smo tudi, da je delež štipendij v BDP per capita višji kot v večini držav iz obravnavane skupine.

LITERATURA IN VIRI

1. Bevc, M. (1994). *Javni in privatni sektor v izvajanju in financiranju izobraževanja mladine del, teoretična in empirična analiza s poudarkom na financiranju visokega izobraževanja*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.
2. Bevc, M. (1999). *Financiranje, učinkovitost in razvoj izobraževanja*. Radovljica: Didakta.
3. Bevc, M. (2008). Financiranje, učinkovitost in pravičnost visokega izobraževanja – povezave med temi pojavi in mednarodna konferenca o njih. *IB revija*, Letn. XLII, št. 1, str. 5-18. Najdeno 25. junija 2011 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/ib/2008/IB1-08.pdf#1
4. Bevc, M., Uršič, S., & Čok, M. (2010). *Financiranje, pravičnost in učinkovitost terciarnega izobraževanja*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. European Commission. (2007). Key data on higher education in Europe – 2007. Luxemburg. Najdeno 25. julija 2011 na spletnem naslovu http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/088EN.pdf
6. European Commission. (2009). Key data on education in Europe – 2009. Luxemburg. Najdeno 25. junija 2011 na spletnem naslovu http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/105EN.pdf
7. Eurostat. (2012). Expenditure on education as % of GDP or public expenditure. Najdeno 24. januarja 2012 na spletnem naslovu http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_figdp&lang=en
8. Eurostat. (2012a). Financial aid to students. Najdeno 27. januarja 2012 na spletnem naslovu http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=educ_fiaid&lang=en
9. Eurostudent. (2010). Economic, social and housing conditions, and the international mobility of students in Slovenia. Najdeno 15. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/National_Report_Slovenia_English.pdf
10. Poland-Higher Education Funding. (b.l.). V *Eurypediji*. Najdeno 5. januarja 2012 na spletnem naslovu https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Poland:Higher_Education_Funding
11. GUS. (2008). Gross domestic product regional accounts in 2008. Najdeno 12. februarja 2012 na spletnem naslovu http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_na_gross_domestic_productregional_accounts_in_2008.pdf

12. GUS. (2008a). Higher education institutions and their finances in 2008. Najdeno 25. februarja 2012 na spletnem naslovu http://www.stat.gov.pl/gus/5840_657_ENG_HTML.htm?action=show_archive
13. Harris, M. (1997). *Government financing of higher education in Australia: rationale and performance*. Australian Economic Review 30, no. 2. pp. 225-39. Najdeno 13. oktober 2011 na spletnem naslovu <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-8462.00022/abstract>
14. Javni sklad Republike Slovenije za razvoj kadrov in štipendije. (2011). Kadrovke štipendije. Najdeno 20. junij 2011 na spletnem naslovu <http://www.sklad-kadri.si/si/stipendije/kadrovske-stipendije/>
15. KSH (b. l.). Per capita gross domestic product (1995–). Najdeno 5. marca 2012 na spletnem naslovu http://www.ksh.hu/docs/eng/xstadat/xstadat_annual/i_qpt016.html
16. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2011). Kadrovske štipendije. Najdeno 15. maja 2011 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/stipendije/
17. Mirt, N. (2008). Štipendiranje v šolskem letu 2007/2008. Najdeno 7. junija 2011 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/224/Stipendije_solsko_letu_2007-08.pdf
18. Mirt, N., & Jazbinšek, M. (2007). *Štipendiranje v šolskem letu 2006/2007*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. Najdeno 7. Junija 2011 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/223/Stipendije_solsko_letu_06-07.pdf
19. O'Brien, P., & Paczynski, W. (2006). "Poland's educational training: boosting and adapting human capital", *OECD Economics Department Working Papers*, No. 495, OECD Publishing. Najdeno 15. januarja 2012 na spletnem naslovu <http://dx.doi.org/10.1787/632107685302>
20. OECD. (2007). Education at a glance – OECD Indicators 2007. Najdeno 25. junija 2011 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/4/55/39313286.pdf>
21. OECD. (2010). Education at a glance – OECD Indicators 2010. Paris: OECD. Najdeno 25. junija 2011 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/41/25/43636332.pdf>
22. Pravilnik o izvajanju enotnih regijskih štipendijskih shem (2008).
23. Statistični urad Republike Slovenije (b. l.). *Statistični letopis Republike Slovenije*. Različni letniki (1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije
24. Statistični urad Republike Slovenije. (2008). Mednarodni dan študentov. Posebna objava: 14. november 2008. Najdeno 1. februarja 2012 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1997

25. Statistični urad Republike Slovenije. (2009). Štipendisti, Slovenija, 2008 – končni podatki. Prva objava: 17. december 2009. Najdeno 5. septembra 2011 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2824
26. Statistični urad Republike Slovenije. (2010). Štipendisti, Slovenija, 2009 – končni podatki. Prva objava: 20. december 2010. Najdeno 5. septembra 2011 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3635
27. Statistični urad Republike Slovenije. (2011). Štipendisti, Slovenija, 31. 12. 2010 končni podatki. Prva objava: 27. september 2011. Najdeno 10. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4189
28. Statistični urad Republike Slovenije. (2011a). Zaposlene osebe po višini bruto in neto plače, Slovenija, 2010 – začasni podatki. Prva objava: 27. oktober 2011. Najdeno 12. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4337
29. Swarzenberger, A. (2008). Public / private funding of higher education: a social balance. Najdeni 10. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.his.de/pdf/pub_fh/fh-200805.pdf
30. Vossensteyn, H. (2003). Poland. V J. File & L. Goedegebuure (ur.), *REAL-TIME SYSTEMS Reflections on higher education in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia* (str. 162–166). Czech Republic: Unitisk. Najdeno 7. januarja 2012 na spletnem naslovu http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/real-time-systems-refl-high-educ-chz-hun-pol-slo-oth-enl-t05.pdf
31. Vossensteyn, H. (2005). Student grants and access in higher education. A seven country study. *Report for the Independent Institute for Social Policy*. Najdeno 25. junija 2011 na spletnem naslovu
http://www.socpol.ru/eng/research_projects/pdf/proj15_Vossensteyn.pdf
32. Zakon o štipendiranju. *Uradni list RS*, št. 59/2007, št. 63/2007 popr., št. 40/2009.
33. Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. *Uradni list RS*, št. 62/2010, št. 40/2011.